

DE NEGRI Laura, LL.M.

: Andrásy Gyula Német Tannyelvű Egyetem, Budapest

: denegrilaura2@gmail.com

HATÁRON ÁTNYÚLÓ ÖRÖKLÉSI ÜGYEK A GLOBALIZÁCIÓ KORÁBAN

Cross-border issues of succession in the age of globalization

Prekogranični naslednopravni slučajevi u vremenu globalizacije

A tanulmány az Európai Öröklési Rendelet legjelentősebb normáival foglalkozik, és kísérletet tesz arra, hogy bemutassa, miként valósul meg az Európai Unióban az igazságügyi együttműködés az örökléssel kapcsolatos kérdések vonatkozásában. Továbbá bemutatja, hogy az Európai Öröklési Rendelet milyen áthidaló mechanizmusokat és alternatívákat tartalmaz azokra az esetekre, amelyekben a fő szabálytól eltérő módon kell eljárni. Példákon keresztül szemlélteti az örökhagyó halála után hátramaradt hagyatéki vagyon sorsát, és praktikusán bemutatja, hogy az egyes esetek megoldási lehetőségei milyen előfeltételek függvényei. Végezetül a tanulmány összehasonlítási jelleggel kitér azokra az esetekre, amelyek akkor merülnek fel, ha egy európai uniós tagállam mellett egy harmadik állam joga is megjelenik, amely a hagyatéki eljárás lefolytatásában szerepet játszhat, annak ellenére, hogy a nem uniós tagállamokra az Európai Öröklési Rendelet hatálya nem terjed ki. Ez utóbbit Szerbia példáján keresztül vezeti le, és kitér a szerb nemzetközi magánjogi törvény és az európai szabályozás összeegyeztethetetlen ellentéteire, és az ezekből fakadó nehézségekre. Ezzel kapcsolatosan sajátos szerepet játszik a szerb nemzetközi magánjogi törvény kapcsoló elveinek elavult, a jelenkori körülményeknek – különös tekintettel az elvándorlásra és a globalizációra – nem megfelelő értelmezése.

Kulcsszavak: Európai Öröklési Rendelet, hagyaték, állampolgárság, szokásos tartózkodási hely, alkalmazandó jog, joghatóság, globalizáció

BEVEZETŐ

A napjainkban végbemenő nemzetközi vándorlási folyamatok következtében új problémák lépnek fel a családjog és az öröklési jog területén. Különböző kultúrák ötvöződnek egymással, különféle környezetből, és ez-

zel együtt eltérő jogrendszerekből érkező személyek kerülnek tartózkodási helyüket tekintve egy másik állam fennhatósága alá, ugyanakkor kulturális, vallási meggyőződésük vonatkozásában nem feltétlenül tudják magukénak a tartózkodásuk helye szerinti állam előírányozta szabályokat. Továbbra is szorosabb kapcsolat fűzi őket származási országukhoz. A transznacionális viszonyok országokon átívelő családi kapcsolatokat szülnek, s ebből következően az öröklés kérdése is reflektorfénybe kerül. A különböző állampolgárságú személyek tulajdonába kerülő külföldi vagyontárgyak mennyiségének állandó növekedése, és a külföldön letelepedő, ott vagyont szerző állampolgárok számának gyarapodása a gyakorló jogászoktól a nemzetközi és európai szintű öröklési normák átfogó ismeretét nemcsak elméleti síkon, hanem a gyakorlatban is megköveteli. Nem újdonság, hogy az egyes államok az öröklésre vonatkozó kérdések körét különböző módon szabályozzák, ám uniós szinten az egységes alapelvek lefektetése működőképes módszernek bizonyul. Az Európai Unió belül a tagállamokban hozott határozatok másik tagállamban való elismerése és végrehajtása gördülékenyen és akadálymentesen működik, és az egyes élethelyzetekből fakadó bonyodalmak az európai jogszabályok egységesített és konzekvens normáinak köszönhetően áthidalhatók. Ugyanakkor az olyan esetekben, amikor az európai szabályozás és egy harmadik állam nemzetközi regulációi keresztezik egymást, nem feltétlenül lehet olyan megoldást találni, amely mindkét oldal jogi normáit egyenlő súllyal mérlegelve egyértelmű és gyakorlatias eredményhez vezet.

AZ EURÓPAI ÖRÖKLÉSI RENDELET SZÜKSÉGSZERŰSÉGE

Az uniós jogalkotó 2012. július 4-én fogadta el az öröklési ügyekre irányadó joghatóságról, az alkalmazandó jogról, az öröklési ügyekben hozott határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az öröklési ügyekben kiállított közokiratok elfogadásáról és végrehajtásáról, valamint az európai öröklési bizonyítvány bevezetéséről szóló 650/2012 EU európai parlamenti és tanácsi rendeletet (a továbbiakban: Európai Öröklési Rendelet/Rendelet). Az Európai Öröklési Rendelet 2015. évi hatálybalépésével az öröklési jog új dimenzióba lépett, amely az Európán belüli öröklési igények érvényesítésének reformjaként értelmezhető. Nem kevés szerepe volt a Rendelet meghozatalában a napjainkban nagymértékben tapasztalható globalizációnak. A szabad külföldi letelepedés és munkavállalás lehetővé teszi az európai polgárok számára a külföldi államban való életvitelszerű tartózkodást, vagyonszerzést, munkavállalást, különféle jogügyletek lebonyolítását. Ennek következtében a gyakorlatban egyre több olyan határon átnyúló, nemzetközi

zi elemet tartalmazó öröklési ügy merül fel, ahol az örökgyógy hagyatéki vagyona nem csupán egy állam területén lelhető fel. Az Európai Öröklési Rendelet az ilyen esetekben könnyíti meg az öröklési jogi kérdések kapcsán felmerülő nehézségek kiküszöbölését, különösen az elhalt örökösök érdekeit előtérbe helyezve. A Rendelet elsődleges célja, hogy az örökösök ne kényszerüljenek az egyes hagyatéki vagyontárgyak elhelyezkedése szerinti valamennyi tagállamban a hagyatéki eljárás megindítására, ehelyett a hagyatéki egészének jogi sorsa egy eljárásban kerüljön rendezésre. Másrészt az uniós jogalkotó a határon átnyúló ügyek gördülékeny lefolytatásának szándékától vezérelve célul tűzte ki, hogy a hagyatéki eljárás során hozott határozat vagy okirat az összes tagállamban, ahol az örökgyógnak vagyona van, elfogadásra kerüljön. Ugyanakkor, az Európai Öröklési Rendelet nem írja felül a tagállamok nemzeti öröklési jogi szabályait. Azt, hogy az örökgyó után kik és milyen arányban örökölnék, a végrendelet alaki és tartalmi követelményeit, a kötelesrész arányait továbbra is a nemzeti szabályok irányozzák elő. Ezt a tényt szem előtt tartva felmerül a kérdés: mit is szabályoz a Rendelet tulajdonképpen? Az Európai Öröklési Rendelet három fő kérdést kíván megoldani. Egyrészt a joghatóság problémáját szabályozza, azaz hogy konkrét esetben az öröklésre vonatkozó jogi eljárásban mely tagállam hatóságai járnak el. Másrészt az alkalmazandó jog kérdésére fektet hangsúlyt, így azon kérdés egységes szabályozására, hogy az elhalt hagyatékkára mely tagállam jogszabályait kell alkalmazni. Harmadrészt az öröklési ügyekben meghozott határozatok tagállamok közötti szabad mozgását, avagy kölcsönös elismerését rögzíti.

JOGHATÓSÁG ÉS ALKALMAZANDÓ JOG

A Rendelet viszonyítási pontként az örökgyó halálának időpontja szerinti szokásos tartózkodási helyét határozza meg mind az alkalmazandó jog, mind pedig a joghatóság kérdésében, attól függetlenül, hogy mi volt az örökgyó állampolgársága. Ennek kapcsán felmerül a kérdés: hogyan értelmezendő megfelelően a szokásos tartózkodási hely fogalma? Az örökgyó halála időpontjában szokásos tartózkodási helye az a hely, ahol életvitelének központja volt a halálát közvetlenül megelőzően. Ez a magyarázat kétségekre adhat okot, hiszen napjainkban a gyakorlatban az is előfordulhat, hogy az örökgyó nem egy, hanem kettő vagy akár több szokásos tartózkodási helyet tudhat magáénak. Érdekesen közelíti meg a kettős tartózkodási hely problémáját Rauscher, a következő megfogalmazással: „Az illető személy szociális, családi és munkakapcsolatait máshová helyezi, anélkül, hogy az utolsó hidat felégetné származási államával” (RAUSCHER 2010: 831).

Vegyük például a Magyarországon élő, ám a szélesebb körű munkalehetőséggel, kedvezőbb munkafeltételekkel és magasabb munkabérral kecsegtető szomszédos Ausztriába nap mint nap dolgozni „átjáró” munkavállalót. Ilyen esetben első ránézésre nem állapítható meg, hogy az örökhagyó mely állam területéhez fűződik szorosabban, hiszen az egyik helyhez otthona, családja köti, a másik ország pedig mindenkori jövedelmének forrása, amelyből adott esetben családját eltartja, otthonát fenntartja. A vázolt esetnek több lehetséges kimenetele lehet, amelyek egyrészt függnek a hagyatéki vagyontárgyak helyétől, illetve attól, hogy az örökhagyó rendelkezett-e a hagyaték fekvése szerinti tagállam állampolgárságával. Fontos tisztázni, hogy az Európai Öröklési Rendelet azokra az esetekre, amikor az elhalt szokásos tartózkodási helye nem állapítható meg egyértelműen, a hagyatéki vagyontárgyak helye szerinti államot ruházza fel joghatósággal, ám ezt ahhoz a feltételhez köti, hogy az örökhagyó a halála pillanatában rendelkezett a hagyatéki vagyontárgyak helye szerinti tagállam állampolgárságával. A fenti esetre visszatérve, amennyiben a Magyarországon élő, de Ausztriában dolgozó elhalt, akinél nem állapítható meg egyértelműen, hogy mely államban volt a szokásos tartózkodási helye, csupán magyar állampolgársággal rendelkezik, és a hagyatéki vagyontárgyak szintén kizárólag Magyarországon találhatóak meg, egyértelműen kijelenthető, hogy a hagyatéki eljárást magyar közjegyző előtt folytatják majd le. Az eset második lehetséges kimenetele az osztrák eljáró hatóság lenne, abban az esetben, ha az elhalt hagyatéki vagyontárgyai Ausztriában helyezkednek el, és az elhalt halála időpontjában osztrák állampolgársággal is rendelkezett. Bonyodalomra abban az esetben kerülhet sor, ha az örökhagyó magyar és osztrák állampolgársággal is rendelkezett, és mindkét államban tulajdonjoggal bírt a halálával hagyatékká vált tárgyakon. Ez az eset különösen azért szülhet nehézségeket, mert a rendelet a „hagyaték egységének (Nachlassseinheit) elvét követi” (MÁDL–VÉKÁS 2012: 403–404). Ez azt jelenti, hogy a hagyaték teljes egészére, függetlenül attól, hogy ingóságról vagy ingatlanról van szó, ugyanaz a jog alkalmazandó. Nem lehetséges tehát a hagyaték feldarabolásának elvét alkalmazni, azaz ingóságok és ingatlan az örökhagyó halálával bekövetkezett jogi sorsát különböző szabályok szerint meghatározni. Az alkalmazandó jog kérdésében a Rendelet – főként az ilyen esetek felmerülésének lehetőségét szem előtt tartva – lehetővé teszi elsősorban az örökhagyó számára, hogy még életében rendelkezék arról, hogy halála esetén a hagyaték mely tagállam joga szerint kerüljön rendezésre. Amennyiben az elhalt élete során nem volt ennyire előrelátó, az Európai Öröklési Rendelet erre az esetre is kínál egy megoldási lehetőséget, mégpedig azt, hogy az örökösök, illetve további, a hagyatékban érdekelt

személyek részére lehetővé teszi, hogy megállapodjanak egy adott állam illetékes eljáró hatóságának kizárólagos joghatóságáról. Természetesen itt is csak azon állam joga jöhet számításba, amelynek állampolgárságával az elhalt halála időpontjában rendelkezett. Továbbgondolva ezen jog gyakorlásának lehetőségét, a mindennapokban problémás lehet az olyan eset, amikor az örökösök ellentétes érdekeket képviselve nem tudnak megegyezésre jutni a joghatóság kérdésére vonatkozóan. Segítséget nyújthat azonban az alapvetéshez, avagy az objektív kapcsolóelvhez való visszatérés és annak meghatározása. Joghatóság és alkalmazandó jog szabályozásának kérdésében ugyanis a Rendelet példákön keresztül szemlélteti, hogy kétséges esetekben miként értelmezendő a szokásos tartózkodási hely fogalma. „A Rendelet preambuluma 23. és 24. cikke irányadó az ilyen esetekre. A preambulom előírja, hogy az öröklés ügyében eljáró hatóság átfogóan értékelje a halált megelőző éveket és a halál időpontjával kapcsolatos életkörülményeket az elhalt vonatkozásában, illetve az adott államban való tartózkodás időtartamát, gyakoriságát, körülményeit és indokait. Ha az örökhagyó szakmai vagy gazdasági okokból külföldre került és ott dolgozott, azonban származási államával szoros és tartós kapcsolatot őrzött meg, a körülményektől függően úgy is értékelhető, hogy az elhalt szokásos tartózkodási helye továbbra is a családi és társadalmi életének középpontját képező származási államban található” (SURI 2015: 45). Hipotetikus esetünkben tehát a preambulom értelmezési segédlete nyomán az Ausztriában dolgozó, ám Magyarországon élő, de mindkét államban hagyatéki állománnyal és mindkét ország állampolgárságával rendelkező örökhagyó hagyatéka, tekintettel családi és társadalmi életének középpontjára, a magyar eljáró hatóság közreműködésével kerül rendezésre. Szörszálhasogatás lenne megkérdőjelezni azt a tényt, hogy vajon említhető-e ugyanazon a lapon a családi és a társadalmi élet, illetve hogy ez a kettő kivétel nélkül együtt jár-e, tudva azt, hogy az örökhagyó leginkább munkája során és abból kifolyólag létesít társadalmi viszonyokat, hiszen munkája során találkozik új emberekkel, akikkel később majd tartós társadalmi kapcsolatot ápol, így szociális kapcsolata leginkább munkakörnyezetében, a családi miliőtől elválasztva bontakoznak ki. Meglátásom szerint ennek mérlegelése során mindenképpen a családi élet helyszíne szerinti állam nyerné a versenyt, hiszen a családi kötelék (ideális esetben házasság, vérrokonság) szorosabb a pusztán társadalmi viszonyoknál. Nem mellékes az sem, hogy a hagyaték megszerzésében általában az örökhagyó családtagjai érdekeltek, nem pedig a társadalmi kapcsolatokból származó ismerősei.

Következtetésképp kijelenthető, hogy a Rendelet joghatóság és alkalmazandó jog szempontjából az Európai Unión belül többé-kevésbé minden

felmerülő bonyolultabb esetre tartalmaz megoldási lehetőséget. Annak ellenére, hogy az egyes tagállamok öröklési jogi normái eltérnek egymástól, a joghatóság és az alkalmazandó jog problémája a Rendeletnek köszönhetően, azon belül pedig az egységes objektív kapcsolóelv – az örökhagyó halála időpontjában szokásos tartózkodási hely, és ennek hiányában a hagyatéki vagyon fekvésének helye – által megoldhatóvá válik.

EURÓPAI JOGSZABÁLY ÉS NEMZETI JOGSZABÁLY VERSENGÉSE

„*De lege lata* – a nemzetközi öröklési jogot az országok többségében messzemenően az állampolgársági elv uralja” (SZŐCS 2015: 45). A gyakorlatban akkor merülhet fel vitára okot adó helyzet, ha olyan esettel találkozunk, amikor megjelenik egy harmadik állam (nem EU-tagállam) is, amelyhez az örökhagyót halála időpontjában állampolgársági kötelék fűzte az EU-tagállam mellett. Erre az esetre vegyünk például egy, a gyakorlatban mindinkább előforduló esetet, egy szerb–magyar állampolgársággal rendelkező örökhagyót, akinek mindkét államban van hagyatéki vagyontárgya, és élete során, megnehezítve ezzel örökösei dolgát, nem rendelkezett arról, hogy halála esetén mely ország joga legyen mérvadó a hagyatéknak rendezésére. A Rendelet 10. cikke szerint: amennyiben az örökhagyó halála időpontjában szokásos tartózkodási hely fogalmára előírt feltételeket harmadik államban valósította meg, a hagyatéki vagyontárgyak helye szerinti állam eljáró hatósága fog eljárni, amennyiben az örökhagyó rendelkezett ezen ország állampolgárságával. Az Európai Öröklési Rendelet tehát előírja a hagyatéki eljárás európai tagállamban való lefolytatását, akkor is, ha az elhalt szokásos tartózkodási helye halála időpontjában harmadik államban volt, feltéve, hogy a hagyatéki állomány az uniós tagállamban helyezkedik el, és az ezzel párosuló európai ország állampolgársága is megállapítható az örökhagyó esetében. Az ellentétes oldalról szemlélve ezt az ügyet, a kettős állampolgárságra tekintettel – különösen az állampolgárságok egyenértékűségének elvét figyelembe véve – Szerbiában a külföldi elemet tartalmazó ügyekre nézve a nemzetközi magánjogi törvény rendelkezéseit kell alkalmazni. A Más országok jogszabályi ellentmondásának feloldásáról szóló törvény – a továbbiakban: szerb nemzetközi magánjogi törvény – (Zakon o rešavanju sukoba zakona sa propisima drugih zemalja) (Sl. list SFRJ, br. 43/82 i 72/82 – ispr., Sl. list SRJ, br. 46/96 i Sl. glasnik RS, br. 46/2006 – dr. zakon) 30. szakasza az öröklési ügyekben az örökhagyó halála időpontjában aktuális állampolgárságát határozza meg mint általános kapcsolóelvet, azaz a szerb állampolgársággal (is) rendelkező örökhagyó hagyatéki vagyontár-

gyaira a szerbiai öröklési törvény az irányadó. Ebben az esetben egyértelműen megállapítható, hogy az Európai Öröklési Rendelet és a szerb nemzetközi magánjogi törvény rendelkezései külön utakon járnak. Szó szerint külön úton, hiszen mindkét jogszabály a saját útjára tereli a hagyatéki eljárás lefolytatását. A szerb nemzetközi magánjogi törvény 11. cikke kimondja továbbá, hogy az a személy, aki szerb állampolgársággal és ezenkívül egy másik ország állampolgárságával rendelkezik, a törvény alkalmazhatósága érdekében úgy tekintendő, mintha csak Szerbia állampolgára lenne. Mint a legtöbb ország nemzetközi magánjogi törvénye, Szerbia is a több állampolgársággal rendelkező állampolgár esetén saját joghatóságát és saját jogának alkalmazását favorizálja. Szerbiában tehát a saját állampolgárság kizárólagosságának elve érvényesül. Állampolgárság hiányában a törvény a tartózkodási helyet határozza meg mint másodlagos kapcsolóelvet, ám a mobilitás fénykorában ez a kiegészítő szabály nem elégséges ahhoz, hogy lefedje az életben előforduló összes lehetséges körülményt, főként azokban az esetekben, amelyekben a korábban említett szokásos tartózkodási hely az életvitel váltakozó körülményei miatt nem állapítható meg kétséget kizáróan.

Minek tudható be a szerb nemzetközi magánjogi törvény szigorúsága, amely kizárja más állam joghatóságát akkor is, ha az adott személy egy másik állampolgársággal is rendelkezik? Elsősorban figyelembe kell venni, hogy ez a törvény még az egykori Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság idején lépett hatályba, és az akkori életkörülmények merőben eltértek a maiaktól, amelyek meghatározó vonása az elvándorlás, több országban való párhuzamos életvitelszerű tartózkodás. Ezek a jelenségek okot adnak a nemzetközi magánjogi törvény rendelkezéseinek kritikájára, hitelességük és gyakorlatiasságuk megkérdőjelezésére. Kritikára adhat okot a pusztá tény is, hogy a jogalkotó a több évtizedes jogszabályokat alkalmazza a mai napig, és a jelenkori élethelyzeteket nem fedő normákat ma is jónak és működőképesnek ítéli meg. A törvény meghozatalának időpontjában a jogalkotó a manapság már elavultnak mondható állampolgárságot határozta meg mint a legkézenfekvőbb kapcsolóelvet a joghatóság és az alkalmazandó jog kérdésében. Érdemes kiemelni, hogy az akkori viszonyok között más jelentése volt az állampolgársági köteléknek, mint napjainkban. Általában egy személynek csak egy állampolgársága volt és lehetett, hiszen a globalizáció és a mobilitás nem játszott akkora szerepet, mint manapság. Másrészt a kettős állampolgárság nem volt a maihoz hasonlóan könnyen elérhető, ugyanis általában az állampolgárság cseréjére kerülhetett csak sor, és ez is csak olyan formában valósulhatott meg, ha az addigi állampolgárságot felváltotta egy másik állampolgárság, azaz az előző állampolgársági kötelékből való elbocsátás árán lehetett egy másik állampolgárságra szert tenni. Másrészt a tör-

vény meghozatalának idején úgy tartották, hogy a személyi jogok, a családjogi viszonyok és az öröklés legfőképpen annak az államnak a törvényeitől kell hogy függjenek, amelyben az érintett személyek élnek. Ezenkívül fokozott védelmet kívántak biztosítani külföldi bíróságoktól azoknak a jugoszláv állampolgároknak, akik külföldön éltek, és tették mindezt az állampolgárságuk szerinti bíróság kizárólagos joghatósága alatt. A legtöbb állam nemzeti szabályozásában az elmúlt évtizedekben egy új meglátás alakult ki az állampolgárság megszerzésére vonatkozóan, amely megengedőbb a korábbi rendszernél. A jelenkori szabályozások már nem negatívumként kezelik a kettős állampolgárság lehetőségét, és mára az országok többségében megszűnt az állampolgárság kötelékéből való elbocsátás mint az új állampolgárság megszerzéséhez szükséges feltétel. A kettős állampolgárság tehát mára egy teljesen elfogadott, sőt egyes országok részéről különösen támogatott jelenség. Említésre méltó ráhatása van a kettős állampolgársággal rendelkezőkre a nagyszámú nemzetközi házasságnak is, amelynek következménye, hogy a házastársak megtarthatják saját állampolgárságukat, s gyermekük születésével annak már automatikusan két állampolgársága lesz. Mindezek alapján megállapítható, hogy a szerb nemzetközi magánjogi törvény az elmúlt évtizedekben végbement strukturális változások ellenére nézőpontját nem alakította a jelenlegi viszonyokhoz, és elavult nézőpontja miatt a jelenkori életkörülményekből fakadó változásokkal nem tud lépést tartani.

A szerb nemzetközi magánjogi törvény állampolgárság hiánya esetére mint kiegészítő kapcsolóelvet a tartózkodási helyet határozza meg. Ugyancsak elavult értelmezése van a tartózkodási helynek a törvény szerint, hiszen a törvény meghozatalának idején az volt szokványos, hogy egy személynek egy tartózkodási helye van, amely életvitelének középpontját testesíti meg. Tekintettel a mai viszonyokra a tartózkodási hely sem szorítható már a korábbi szűk keretek közé, a fentebb vázolt okok miatt.

A Rendelet és a szerb nemzetközi magánjogi törvény összehasonlításának tükrében megállapítható, hogy míg az Európai Unió tagállamai a hagyatéki ügyekre vonatkozóan joghatóság és alkalmazandó jog kérdésében egységesen az elhalt halála ideje szerinti utolsó szokásos tartózkodási helyét veszik alapul, illetve ha ez nem állapítható meg, a hagyatéki vagyontárgyak fekvése szerinti államot, addig Szerbia az elhalt halála idejében volt állampolgársága szerinti országban folytatná le a hagyatéki eljárást, illetve ennek hiányában az elhalt tartózkodási helyét venné alapul. A következő példán keresztül szemléltessünk egy olyan ügyet, melynek egy EU-s és egy harmadik állam jogának ellentétes rendelkezéseit kell közös nevezőre hozni. A gyakorlatban egyre nagyobb valószínűséggel előforduló eset egy szerb–magyar kettős állampolgársággal rendelkező személy halála utáni bonyodalom kialakulása.

Amennyiben az örökgyó utolsó szokásos tartózkodási helye Magyarországon volt, és a hagyatéki állomány is Magyarországon fekszik, az Európai Öröklési Rendelet szerint a hagyatéki eljárás egyértelműen magyar közjegyző előtt folytatandó le. Ugyanakkor az elhalt szerb állampolgársága szerint Szerbia is illetékes a nemzetközi magánjogi törvény szerint. A pragmatizmus tükrében érdemes ebben az esetben a dolgok fekvésének helye szerinti államot választani a hagyatéki eljárás lefolytatásának helyéül, figyelembe véve a *lex rei sitae* elvet. Igazán problémás lehet az olyan eset, ahol az örökgyó magyar és szerb állampolgársággal is rendelkezett, és a hagyatéki vagyontárgyak mindkét államban fellelhetők. Ilyen esetben ideális, ha az örökgyó még életében nyilatkozik arról, hogy halála esetén mely ország joga szerint kerüljön rendezésre a hagyatéki vagyon. Amennyiben az örökgyó által tett, erre vonatkozó nyilatkozat nem áll rendelkezésre, az örökösök és a hagyatékban érdekelt további személyek még mindig élhetnek a joghatóság választásának lehetőségével, és megegyezhetnek abban a kérdésben, hogy a hagyatéki eljárás magyar vagy szerb jog szerint kerüljön rendezésre. A megegyezés hiánya viszont a hagyatéki eljárás elhúzódtásához, vagy akár két országban lefolytatott párhuzamos hagyatéki eljáráshoz vezethet, amelynek következménye további pereskedés alapjául szolgálhat. Ezzel összefüggésben nem téves azt állítani, hogy az előrelátó kettős állampolgár, aki két országban is rendelkezik vagyontárgyakkal, még életében gondoskodik a halála esetére szóló hagyatéki eljárás megszervezéséről, él a jogválasztás lehetőségével.

A vázolt esetre vonatkozóan megállapítható, hogy két egymástól eltérő jogszabály rendelkezései irányadók ugyanazon ügy megoldására.

A HATÁROZATOK KÖLCSÖNÖS ELISMERÉSE ÉS VÉGREHAJTÁSA

A határozatok elismerésével és végrehajtásával kapcsolatos rendelkezést az Európai Öröklési Rendelet 39. cikke tartalmazza: „A valamely tagállamban hozott határozatot a többi tagállamban külön eljárás nélkül elismerik.”

Az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló 1215/2012/EU rendelete (2012. december 12.) fő ismérve, hogy elhagyta az ún. *exequatur* eljárást, azaz a végrehajthatóvá nyilvánítás eljárását, és ennek eredményeképp az Európai Unión belül a határozatokat nemcsak elismerik, hanem végre is hajtják *ipso iure*. Ugyanakkor az Európai Öröklési Rendelet az előbb említett rendelet átdolgozott változatának korábbi formájára modellezte rendelkezéseit, így szükségszerűvé teszi a végrehajthatóvá nyilvánítás eljárását, amelyet külön kell kérelmezni. Ezt követően kerülhet

csak sor a határozat végrehajtására. Az Európai Unió belül működő kontinuitás szemléltetése érdekében kiemelendő, hogy amennyiben a végrehajthatóvá nyilvánítás iránti kérelem megfelel a formai és tartalmi követelményeknek, a határozatot haladéktalanul végrehajthatóvá kell nyilvánítani. Ehhez képest a szerb nemzetközi magánjogi törvény rendelkezései kimondják, hogy külföldi határozat csak akkor ismerhető el, ha az elismerést kérelmező bizonyítja, hogy a külföldi bíróság vagy más hatóság határozata a külföldi országban jogerőre emelkedett. Ugyanezt követeli meg a végrehajthatóvá nyilvánítás is. Látható, hogy az EU-n belüli államok engedékenyebbek a határozatok elismerése és végrehajtása kérdésében, mint a nem EU-s tagállam Szerbia.

AZ EURÓPAI ÖRÖKLÉSI BIZONYÍTVÁNY

Az Európai Öröklési Rendelet 62. cikkével bevezeti az európai öröklési bizonyítványt, amely mérföldkő az európai polgári nem peres eljárások között. Az európai öröklési bizonyítványt az öröklési ügyben eljáró hatóság állítja ki az örökösök, hagyományosok, végrendeleti végrehajtók és ingatlankezelők számára abból a célból, hogy jogállásukat bizonyíthassák, illetve jogait és felhatalmazásait más tagállamokban is gyakorolhassák. Jellegetessége, hogy kibocsátását követően ezt a dokumentumot bármilyen további eljárás nélkül minden tagállamban elismerik. Meg kell azonban jegyezni, hogy az európai öröklési bizonyítvány kibocsátása nem egyenlő magával a hagyatéki eljárással. A határon átnyúló hagyatéki ügyekben az európai öröklési bizonyítvány kibocsátása megelőzi a tényleges joghatást kiváltó hagyatéki eljárás lefolytatását. Ez a dokumentum szolgál a hagyatékkal összefüggő személyes érdekeltég hiteles bizonyítékául. Fontos azonban megjegyezni, hogy az európai öröklési bizonyítvány nem helyettesíti egy állam nemzeti joga szerinti öröklési bizonyítvány szerepét és funkcióját. „A tagállami okiratokhoz képest szubszidiárius funkciót tölt be, és használata nem kötelező” (SCHAUER 2012: 77; SÜSS 2013: 737). Harmadik államokra az európai öröklési bizonyítvány nem vonatkozik.

ÖSSZEGZÉS

A fent említett példák nyomán megállapítható, hogy vannak olyan esetek, amelyekben az öröklési kérdésekben két ország eljáró hatósága és joga egyenértékűen irányadó a hagyatéki kérdésekben. Meglátásom szerint az ilyen esetekben elsődleges szempont kell hogy legyen az örökösök érdeke, ezzel együtt pedig annak vizsgálata, hogy rájuk nézve mely ország joga szerinti eljárás eredményezné a hagyatéki eljárás gyorsabb, gördülékenyebb és kompliká-

ciómentes lefolytatását. Szintén fontos szerepet játszhat a hagyatéki vagyon fekvése. Azokban az esetekben, ahol a hagyatéki vagyontárgyak több ország területén fekszenek, érdemes elérni azon állam hagyatéki normáinak alkalmazását, ahol a hagyatéki vagyontárgyak túlnyomó része található, így elkerülendő a hagyaték feldarabolását. Ugyanakkor minden bonyodalom megelőzhető az örökgyó nyilatkozatával, amelyben arról rendelkezik, hogy halála esetén mely állam joga legyen az irányadó a hagyatéki kérdésekben. Természetesen az efféle rendelkezés nem várható el egyik örökgyótól sem, illetve senki nem kötelezhető arra, hogy élete során nyilatkozatot tegyen arra vonatkozóan, hogy halála esetén mi történjen a vagyonával. Az európai szabályozáshoz képest megfigyelhető, hogy Szerbia nemzetközi elemet tartalmazó öröklésre vonatkozó normái nem hozhatók párhuzamba az Európai Öröklési Rendelet rendelkezéseivel. Az európai integráció azonban előbb-utóbb megköveteli majd a szerb jogszabályok újragondolását, illetve az európai szabályokhoz igazított gondolkodás átültetését a szerb jogrendbe. Érdemes lenne ezen túlmenően a szerb nemzetközi magánjogi törvény kapcsolóelveit újraértelmezni, elhagyva az elavult, több évtizede uralkodó megközelítéseket, és azokat a jelenkori viszonyokhoz igazítani, esetlegesen az európai szabályozás működőképes megoldásait átültetni. Amennyiben Szerbia az európai uniós tagságra aspirál, márpedig minden jel erre utal, a jogalkotók komoly munka elé néznek az öröklési jog területét tekintve is, és ennek során elsősorban az európai jogszabályokat kell alapul venniük, hogy az Európai Unióval harmonizáló jogrendszert alakítsanak ki Szerbiában, ezzel megnyitva Szerbia előtt Európát.

IRODALOM

- MÁDL Ferenc–VÉKÁS Lajos 2012. *Nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest
- RAUSCHER, Thomas 2010. *Europäisches Zivilprozess- und Kollisionsrecht EuZPR/EuIPR*. Sellier, München
- SCHAUER, Martin 2012. *Europäisches Nachlasszeugnis*. In: Martin SCHAUER–Elisabeth SCHEUBA: *Europäische Erbrechtsverordnung*. Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien
- SURI Noémi 2015. *Az öröklési jog europaizálása a tagállami öröklési eljárások fényében*. Doktori értekezés https://jak.ppke.hu/uploads/articles/12332/file/Suri_Noemi_dolgkuthely.pdf
- SÜß, Rembert 2013. *Das Europäische Nachlasszeugnis*. In: *Zeitschrift für Europäisches Privatrecht (ZEuP)*, 4., 725–750.
- SZŐCS Tibor 2015. *Az állampolgárság szerepének változása a nemzetközi öröklési viszonyok terén, különös tekintettel a küszöbön álló reformra*. In: *Közjegyzők Közlönye*, 1., 44–53.

FELHASZNÁLT JOGSZABÁLYOK

A polgári és kereskedelmi ügyekben irányadó joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló 1215/2012/EU-rendelet.

Az Európai Parlament és a Tanács 1215/2012/EU Rendelete (2012. december 12.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról.

Az Európai Parlament és Tanács 650/2012/EU Rendelete az öröklési ügyekre irányadó joghatóságról, az alkalmazandó jogról, az öröklési ügyekben hozott határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az öröklési ügyekben kialakított közokiratok elfogadásáról és végrehajtásáról, valamint az európai öröklési bizonyítvány bevezetéséről.

Szerb nemzetközi magánjogi törvény (Zakon o rešavanju sukoba zakona sa propisima drugih zemalja).

Cross-border issues of succession in the age of globalization

The study deals with the most important rules of the European regulation on matters of succession, and attempts to demonstrate how the judicial cooperation is being realized in the European Union when it comes to succession-related issues. Furthermore, the study shows which mechanisms and alternatives are available in the European regulation for cases when the main rule cannot be applied. Through examples, it explores the fate of assets belonging to the legacy of the deceased person and takes into consideration the preconditions that the potential legal solutions are subject to. Finally, in the form of a comparison the study looks at the issues encountered when the law of a third country is at play besides that of an EU member state despite the fact that the effect of the European regulation on matters of succession does not extend to third countries. The latter is presented through the example of Serbia and the summary of the rules of the Serbian act on private international matters, which in some cases are incompatible with those of the European regulation on matters of succession, resulting in significant issues. In relation to this, special attention must be paid to the obsolete interpretation of the jurisdictional principles in the Serbian act on private international matters, which does not take into consideration certain current phenomena, namely, international migration and globalization.

Keywords: European regulation on matters of succession, legacy, citizenship, habitual residence, applicable law, jurisdiction, globalization

Prekogranični naslednopravni slučajevi u vremenu globalizacije

Studija se bavi najznačajnijim normama Evropske uredbe o nasleđivanju i pokušava da predstavi kako se ostvaruje pravosudna saradnja u vezi naslednopravnih pitanja u Evropskoj uniji. U daljem ukazuje na mehanizme i alternative koje se primenjuju i koje predviđa Evropska uredba o nasleđivanju u slučajevima kada se od glavnog pravila treba odstupiti. Preko primera ukazuje na to, kakva može da bude sudbina ostaviočeve zaostavštine nakon njegove smrti, te praktično navodi preduslove za pojedina moguća rešenja koja se odnose na raspodelu zaostavštine. Konačno studija metodom upoređivanja raspravlja one mogućnosti, koje se mogu pojaviti u slučajevima kada istovremeno sa pojavom države članice Evropske unije prilikom raspravljanja zaostavštine javlja se i država bez evropskog članstva, koja uprkos tome da nije članica Evropske unije, može da utiče na ishod ostavinskog postupka. Ovo poslednje se prikazuje preko primera Srbije, a u istom kontekstu se raspravlja nepodudarnost zakona o međunarodnom privatnom pravu Srbije sa Evropskom uredbom o nasleđivanju, te ukazuje se na teškoće koje proizilaze iz različitosti ovih pravila. Ovo zadnje je u tesnoj vezi sa činjenicom, da zakon o međunarodnom privatnom pravu Srbije pojedine tačke vezivanja tumači na način koji ne odgovara sadašnjim prilikama gde su migracija i globalizacija veoma česte pojave.

Gljučne reči: Evropska uredba o nasleđivanju, zaostavština, državljanstvo, uobičajeno prebivalište, pravo koje se primenjuje, nadležnost, globalizacija

Beérkezés időpontja: 2018. 09. 16.

Elfogadás időpontja: 2019. 01. 31.

